

כי תשא יי וידבר יהוה אל-משה לאמר: כי תשא את-ראש בני-ישראל לפקדיהם ונתנו איש כפר נפשו ליהוה בפקד אתם ולא-יהיה בהם נגף בפקד אתם: פורקן נפשיה, קדם יי כד תמני יתהון, ולא יהי בהון, מותא כד תמני יתהון:

רס"ג (יב) כי תשא, כשתקבל סכום בני ישראל.

רש"י (יב) כי תשא, כשקיצצם משה לישראל להפריש תרומת המשכן מנאן. וזה הכסף ניתן לעבודת המשכן כדכתיב באלה פקודי וכסף פקודי העדה מאת ככר וגו' (להלן לח כה).

רמב"ן (יב) צוה הקב"ה את משה כאשר תשא ראש בני ישראל במנין יתנו כפר נפש מחצית השקל, ואמר לו ולקחת את כסף הכפורים (פסוק טז), הנזכר, ונתת אותו על עבודת אהל מועד (שם), ומה ילמוד משה שימנה אותם עתה, וכן עשה, כמו שאמר וכסף פקודי העדה מאת ככר (להלן לח כה), ולא הוצרך להאריך ולומר¹ ועתה תשא ראשם ונתת הכסף על עבודת אוהל מועד, כי הדבר מוכן מעצמו שימנס עתה, ולפיכך כלל המצוה כאשר תשא ראשם תעשה כן, שיכנס בכלל כל פעם שימנס. והנראה אלי כי לא הצריך אותו עתה לבא באהליהם ולמנותם כאשר יעשה בחומש הפקודים², רק שיעשה כאשר יאמרו רבותינו בשקלי הקרבנות, צוה עליהם שכל היודע בעצמו

1 אחרי פסוק טו, לאחר שנתבאר דין הפקודים, ימשיך לצוותו: ועתה תשא ראשם ונתת הכסף. 2 נתחומא במדבר, טז: היה משה הולך ועומד על פתח אהליהם (בענין ספירת הלויים).

הזקוני (יב) כי תשא, בשנה השנית¹, כדכתיב בפרשת במדבר: בשנה השנית וגו', שאו את ראש כל עדת בני ישראל (במדבר א-ב), שכן "כי תשא" להבא משמע, ו"שאו" מיד משמע, ופרשה זו נאמרה מבאחד באדר כדי להשמיע על השקלים לתרומת הלשכה לקנות הקרבנות להקריב מבאחד בניסן ואילך שבו הוקם המשכן, והלשון מוכיח: ונתת אותו על עבודת אהל מועד (להלן פסוק טז), שמע מינה שכבר נעשה אהל מועד כלו. ונתנו איש כופר נפשו, לצורך הקרבנות הבאים לכפרה, כמו שפירש רש"י², ולא יהיה בהם נגף בפקד אותם, בשנה השנית, לפי שכבר נתנו איש כופר פדיון נפשו. ועיי' שמצינו גבי דוד שהיה נגף בישראל כשנמנו³, ועוד שארז"ל: אין ברכה מצויה לא בדבר המנוי ולא בדבר המדוד, הבטיח כאן: ולא יהיה בהם נגף, מפני שהכפרה מונעת את המגפה, ויש מפרשים⁴ ולא יהיה בהם נגף, ולא יגפּו לפני אויביהם. בפקוד אותם. כצאתם למלחמה.

1 ולא כרש"י פסוק טז שהכוונה כאן למנין בני ישראל אשר מעשה העגל. 2 בפסוק טו. 3 ש"ב כד א-טז. 4 ב"מ מב א. 5 דאח ראב"ע פי' האריך בשם יפת.

ספורנו (יב) כי תשא. ונתנו איש כופר נפשו, כי הכרח המנין באישי האדם הוא מצד ההשתנות הקורה באישיו מהויה והפסד, וזה כסיבת חטאם, כאמרם² "אין מיתה בלא חטא", ובכן כל מנין הוא מזכיר עון, לכן יאות שיתן כל אחד כופר נפשו לכבוד האל יתברך, והוא רחום יכפר עון (תהלים עח לח), כאמרו "לכפר על נפשותיכם" (להלן פסוק טו), ולזה

1 צורך. 2 שבת נה א.

(יב) כי תשא, לשון קבלה, כתרגומו¹. כשתחפרץ² לקבל סכום רש"י מנינם לדעת כמה הם אל תמנס לגלגולת, אלא יתנו כל אחד מחצית השקל ותמנה את השקלים ותדע מנינם. ולא יהיה בהם נגף, שהמנין שולט בו עין הרע, והדכר בא עליהם, כמו שמצינו בימי דוד³.

1 = ארי תקבל ית חושבן. — דהא ודאי אי אפשר לפרש מלת כי תשא מענין לקיחה ממש וכי האדם נלקח ביד ממש, אלא ודאי ענין קבלה (באר רחובות). 2 שאל תאמר שפירוש הכתוב כשאתה נושא את ראשם לאתר כן יתנו השקל, לכן פירש כשתחפרץ וכו' (דבך טוב). 3 ש"ב כד א-י.

ברוך לעד שם אל נישא ולציר' גלה פלא נכסה² ראב"ע עם ישראל כל טוב עשה תוך פרשת היא כי תשא. האריך

החל לפרש כסף הכפורים, שהוא חיוב על כל אחד, ולא היה נדבה. והזכיר זה בעבור הכתוב למעלה³, כי אחת בשנה יעשה כפורים. וכסף הכפורים גם כן יהיה אחת בשנה כאשר אפשר. ואחר כן הזכיר וכנו⁴, שלא יעשו מנדבת הצבור רק ממראות הצובאות לבדם⁵. גם הזכיר שמן המשחה וקטרת הסמים⁶, כי הנשיאים לבדם הביאום⁷. ובהזכירו שמן המשחה, הזכיר הכלים הנמשחים⁸. גם הזכיר האומן הגדול שהוא הרוקח, ואשר יעשה מעצתו כל המשכן, והוא בצלאל ואהליאב⁹. והזכיר השבת¹⁰ להזהירם בתחילה, שלא יעשו ישראל מלאכת השם בשבת. ואחר כן הזכיר תפלת משה לפני רדתו מן ההר¹¹, והוצרך להזכיר מעשה העגל בתחילה¹², לדעת למה התפלל. ואחר כן הזכיר רדתו, ושריפת העגל¹³, ושובו אל ההר עוד להתפלל שנית בעדם¹⁴. והזכיר כעס משה¹⁵ להוציא אהלו ממחנה

1 למשה השליח. 2 סוף פרשת תצוה. 3 פסוקים יז-כא. 4 להלן לח ח. 5 פסוקים כב-לח. 6 להלן לה כח. 7 פסוקים כז-כח. 8 להלן לא ב. 9 שם יב-יז. 10 להלן לב יא-יד. 11 שם א-ג. 12 שם טו-ל. 13 שם יד ד-י. 14 שם לב יט.

הזכיר בפרשה הזאת כסף הכפורים על כל ישראל. והזכיר אחריו הכיור וכנו¹. וטעם להזכיר כסף הכפורים, כי היא תרומת חיוב, וכל תרומת המשכן היא נדבה, חוץ מזאת. וטעם להזכיר כיור וכנו נחשת אחר כן, כי לא נעשה מנחת נדבת ישראל, רק מנחת הנשים החכמות², הן העושות מלאכת הקדש. ואחר כן הזכיר הבשמים והסמים³, שהביאו הנשיאים לבדם⁴. ואחר כן הזכיר בצלאל ואהליאב⁵, שהם ראש החושבים לעשות כל מלאכה. וטעם אך את שבתותי תשמורו (להלן לא יג), שלא יאמר אדם בעבור שהיא מלאכת הקודש לעשותה גם בשבת. ואחר כן סיפר מה שארע טרם רדת משה⁶ ותפלתו⁷, ודרתו, ושריפת העגל, והריגת עובדיו⁸, ושובו אל ה' להתפלל בעדם⁹, ובקשתו להכניס השכינה ביניהם¹⁰, ודרתו מההר לפסול האבנים, ושובו אל ההר עבר ה' עליהם¹¹. וטעם להזהיר

1 פסוקים יז-כא. 2 להלן לח ח. 3 פסוקים כב-לח. 4 להלן לה כח. 5 שם לא ב. 6 שם יב-יז. 7 שם יא-יד. 8 שם טו-ל. 9 שם לא-לב. 10 להלן לג יב-לד. 11 שם לד ד-י.

רמב"ן

שהוא מבן עשרים שנה ומעלה יתן הסך הזה, והם הביאו אליו הכופר נדבה עם כל שאר הנדבה בבקר בבקר, ולכן לא אמר רק ונתת את כסף הכפורים, כלומר הגנה צויתך כאשר תמנע שיתנו כופרם, ועתה יתנו מעצמם הכופר ותתן אותו על עבודת אהל מועד, ולכן לא הוצרך עתה לאהרן ונשיאיו שיהיו עמו. ואין טענה מכל העובר על הפקדים (פסוק יג), כי פירושו הראוי לעבור. ומפני שלא נתפרש כאן אם היא מצות דורות או לשעה למשה במדבר, טעה דוד ומנה אותם בלא שקלים⁴ והיה הנגף בהם⁵, והתודה עליו ויאמר דוד אל ה' חטאתי מאד אשר עשיתי (דה"א כא ח). ורבותינו⁶ דרשו מכאן שלש תרומות⁷ מרבוי המקראות⁸. וכן נראה ממה שאמר הכתוב מדוע לא דרשת על הלויים להביא מיהודה ומירושלים את משאת משה עבד ה' והקהל לישראל לאהל העדות (דה"ב כד ו), יראה מזה כי משאת משה מצוה לדורות להביא לבדק הבית אף על פי שלא יקנס, וכן בקרבנות כדברי חכמים, וכן כתוב והעמדנו עלינו מצות לתת עלינו שלישית השקל בשנה לעבודת בית אלהינו ללחם המערכת ומנחת התמיד ולעולת התמיד השבתות החדשים למועדים ולקדשים ולחטאות לכפר על כל ישראל וכל מלאכת בית אלהינו (נחמיה י לג-לד), מכאן מפורש שהיו מביאים שקלים בכל שנה לקרבנות ולבדק הבית. ואמר שלישית השקל, כי בימי עזרא הוסיפו עליהם והיה שלישית השקל עשר גרה⁹. ובמסכת שקלים שנינו¹⁰, שכשעלו ישראל מן הגולה היו שוקלין דרכונות חזרו לשקול סלעים חזרו לשקול טבעין ובקשו לשקול דינרין¹¹, ופירושה שכשעלו מן הגולה מפני שהיה בדק הבית צריך להוצאות מרובות היו שוקלין דרכונות שהם גדולים מן הסלעים, והיה כל אחד שוקל דרכמן אחד חזרו לשקול סלעים שלמים, חזרו לשקול טבעין, ומפורש בירושלמי¹² שהוא פלגות סלעין, ובקשו לשקול דינרין לא קבלו מהן, שיכול הצבור להוסיף ליתן יותר מחצי סלע, ובלבד שתהא יד כולן שוה כמו ששנינו במשנת מסכת שקלים¹³, ומ"מ אין אדם רשאי לפחות וליתן פחות מחצי סלע בין יחיד בין רבים, כי אין כופר הנפש פחות מכן, כדכתיב זה יתנו וגו' (פסוק יג), ובירושלמי¹⁴ אמרו בשלישית השקל, מכאן שאדם חייב באחריות שקלים¹⁵ שלשה פעמים בשנה, מכאן שאין מטריחין על הצבור יותר משלשה פעמים בשנה. וכתב רש"י¹⁶ לפי שרמז כאן שלש תרומות אחת

3 שמשמע שמנאן (טור). 4 ברכות סב ב. ועיין בלבוש האורה שחמה על שיטת הרמב"ן כאן לתלות טעות מוכרת כל כך באותנו דוד, והכתוב אומר ולא יהיה בהם נגף, משמע בפירוש שחשש הנגף יש כאן משום עין הרע של פקידה, והאין יעלה על הדעת שיש חילוק בין שנה לדורות, ומייעב כי טעותו היתה רק כמה שסבר שאחר שיקבל סכום מגנים או יתנו כופר נפשם, ולא הבין מן הפסוק (וכיאריו של רש"י) כשתחמור לקבל מגנים וכו', שמיד תקפון עליהם העין הרעה. ועל ידי מעשה דוד ועונשו נתגלה לנו הפירוש שקדם שימנאו יתנו כופר נפשם. והאחרונים הוסיפו להקשות על דברי רבינו כאן ממה שכתב להלן בפרשת במדבר (א ג), שדוד ירע מספרם כפקידת הכופר, וכי תחוק הוא אצלי שלא יזהר דוד כמה שאמר הכתוב ולא יהיה בהם נגף, אבל כפי דעתי היה הקצף בעבור שמנאם שלא לצורך כי לא היה יוצא למלחמה, רק לשמח לבו שמלך על עם רב, ויתכן עוד שנפרש כי דוד צוה למנות מבן שלש עשרה והכתוב לא הרשה למנות רק מבן עשרים וכו'. וצ"ל שרבינו חזר שם מזה שכתב כאן (כלי חמדה). ובנמוקי שמואל (בס' במדבר) מיישב: מה שכתב רבינו כאן הוא על פי האגדה שטעה דוד ושכח (ועיין ברכות שם), ומה שכתב בפרשת במדבר הוא על דרך הפשט. 5 ש"ב כז א-טו. 6 ירושלמי שקלים פ"א ה"א, מגילה כט ב. 7 תרומת ארנים, ותרומת שקלים, ותרומת המשכן. 8 שם בירושלמי: אף כפרשה הזאת נאמר בה שלש תרומות. מחצית השקל תרומה לה' (פסוק יג), יתן תרומה ה' (פסוק יד), לתת את תרומת ה' (פסוק טו). 9 כמו שהיה מחצית השקל בימי משה. 10 פ"ב מ"ג. 11 ולא קיבלו מהן. 12 פ"ב ה"ג. 13 שם. 14 שם: לשלש שקלו. 15 פסוק טו.

ישראל¹⁶. ויש אומרים, כי הכתוב יספר מה שהיה¹⁷. ואחר כן הזכיר כבוד משה שראה הכבוד¹⁸. ואחר כן צוהו שירד ויפסול לוחות, וכתבם ה' פעם שנית¹⁹. והזכיר התנאים שכרת ברית עם ישראל²⁰, הם הכתובים בפרשת ואלה המשפטים. ואחר כן יזכיר כי קרן אור פניו בדרתו מההר ולוחות הכרית בידו²¹. והגאון אמר²²: כי כסף כפורים הוא חיוב על ישראל בכל שנה, בין שיספרם מלכם, או לא ישא מספרם. וראיתו משאת משה במדבר²³. ואמר כי ממנו יקריבו קרבנות הצבור ותקון הכיור ויעשו שמן משחה וקטרת הסמים, גם יתן ממנו לסנהדרין. וזה רמז בצלאל ואהליאב.

(יב) כי [תשא] מנהג החושבים, שהם בעלי סוד החשבון, לכתוב באגרות הפרטים, בראש האגרת יכתבו הכלל הנחבר מן הפרטים²⁴. י"א כי המגפה שהיתה בימי דוד²⁵ בעבור שלא נתנו כפר נפשם²⁶. ואם זה אמת היא תשובה על הגאון²⁷. וטעם בפקד אתם, כי אם לא יתנו כפרם ברגע הפקידה, אז יבוא הנגף. ויפת²⁸ אמר, אם לא יתנו כפרם בצאת למלחמה ויסופרו יגפלו לפני האויב.

16 הכעס גרם להוציא אהלו ממחנה ישראל, ראה תנחומא כז, אבל ראה ראב"ע להלן שם שלא פ"י כן. 17 לא בגלל כעסו. 18 אלהלן לג יז-כג. 19 שם לד א. 20 שם י-כז. 21 להלן לד כט. 22 טעם אחר לסמיכות הפרשיות. 23 משאת — מחצית השקל שכבה מנשיאת ראש העם — מספידת העם, מלשון כי תשא. הדבר נאמר בימי המלך יואש; מדוע לא דרשת על הלויים להביא מיהודה ומירושלים את משאת משה עבד ה' והקהל לישראל לאהל העדות (דה"ב כד ו). 24 במרגליות טובה: לכתוב באגרת הפרטים, בראש האגרות יכתבו הכלל הנחברים מן הפרטים. במקראות גדולות — ורשה, ובהוצאת נטר: לכתוב באגרות הפרטים, בראש האגרות יכתבו הכלל הנחבר מן הפרטים. בכ"י פריס: ובראש האגרות. וראה בקצר פסוק יב. 25 ש"ב כד. 26 ראה רש"י. 27 הג"ל שאמר שזה חיוב כל שנה, שאם כן כיצד טעה בכך דוד, וראה רמב"ן. 28 קראי.

על ע"ז²¹ ולהזכיר המועדים פעם שנית¹³ בעבור שאמר כי לא אעלה בקרבך (להלן לג ג). והמשל כבעל נעורים שקצף על אשת בריתו, בעבור שעברה חק והפרה התנאי שהיה ביניהם. ועתה בשוכו אמר לה, השמרי לך אל תפרי עוד התנאי כאשר עשית, ואני אחדש עמך ברית שנית. על כן כל פרשת שמר לך עד לא תבשל גדי (להלן לד יא-כו), כמו הפרשה באלה המשפטים (לעיל כג יג-ט). והזכיר אחר כן פרשת כי קרן עור פניו (להלן לד כט), שהוא פירוש אשר לא נבראו בכל הארץ (שם לד).

(יב) כי תשא, כינוי על המספר. ומנהג אנשי הספירות לכתוב השמות טור אחר טור. וישא בראש כלל המספר¹⁴. ובעבור היות שר המשקים שר על אחרים שמוהו נשוא בראש, ותחתיו כל המשקים, וכן שר האופים¹⁵. והכתוב אמר כפר נפשו, וזה פירוש לכפר על נפשותיכם (פסוק טו). וטעם נגף, במלחמה, כי המת במלחמה לא בא יומו. ויש אומרים כי כל דבר שיספר יחסר¹⁶. וטעם נגף, דָּכַר. והעדות מספר יואב¹⁷. ודעתי אחרת¹⁸.

12 שם יד. 13 שם יח. 14 המספר הכללי, וראה בארוך. 15 [כוונתו ליישב מה שנאמר על שר המשקים ושר האופים: "וישא את ראש" (בראשית מ ב) הרי שם כל אחד מהם הוא רק איש אחד, אלא, מכיון שכל אחד מהם היה שר על אחרים שיך לשון נשיאות ראש, ראה מהר"י פליישר עמ' 283 הע' 13]. 16 ראה רש"י. 17 ש"ב כד טו. 18 ראה בארוך.

אמר: "העשיר לא ירבה והרל לא ימעט" (שם), כי בזה³ לא ספורנו ניכר שוע לפני דל⁴.

3 בכופר נפש, עשיר ועני שווים, ראב"ע ורי"א. 4 ע"פ איוב לד יט.

רמב"ן תרומת האדנים שמנאן כשהתחילו בנדרת המשכן אחר יוה"כ **בשנה ראשונה**, ונתנו כל אחד מחצית השקל ועלה למאת הכתר, שנאמר וכסף פקודי העדה מאת ככר וגו' (להלן לח כה), והשניה אף היא על ידי מנין שמנאן משהוקם המשכן, הוא מנין האמור בחומש הפקודים באחד לחדש השני בשנה השנית (במדבר א א), ונתנו כל אחד מחצית השקל לקנות מהן קרבנות צבור. ואמ' ¹⁶ תאמר וכי אפשר שבשניהם היו ישראל שוין שש מאות אלף ושלשת אלפים וחמש מאות וחמשים, והלא בשתי שנים היו, ואי אפשר שלא היו בשעת מנין הראשון בני תשע עשרה ונעשו בני עשרים. תשובה לדבר, אצל שנות האנשים בשנה אחת נמנו אבל למנין יציאת מצרים היו שתי שנים, של יציאת מצרים מנין מניסן, ולשנות האנשים מנין למנין שנות עולם המתחילין מתשרי, נמצאו שני המניינים בשנה אחת, המנין האחד בתשרי לאחר יום הכפורים נתרצה הקב"ה לישראל ונצטוו על המשכן, והשני בא' באייר, כל אלו דברי הרב. ואני תמה, ואיך יתכן שיהיה קהל גדול כמוהו ולא ימותו בו בחצי שנה למאות ולאלפים¹⁷, והנה לפי דברי הרב עמדו כשבעה חודשים ולא מת אחד, וכתוב ויהי אנשים אשר היו טמאים לנפש אדם (במדבר ט ח)¹⁸. ועוד קשה לי כי מנין שנות האנשים איננו למנין שנות עולם מתשרי אבל הוא מעת לעת מיום הולדו¹⁹, לכך נאמר בהם עשרים שנה ומעלה (פסוק יד), שיהיו שנים שלמות להם, וכן בכל מגיני התורה בשנות האדם כך הם נמנין מעת לעת, כמו שאמר במסכת ערכין²⁰ שנה האמורה בקדשים²¹ ובבתי ערי חומה, ושתי שנים שבשדה אחוזה²², ושש שבעבד עברי ושכבן ושכבת כולן מעת לעת. בקדשים מנא לן, אמר קרא כבש בן שנתו (ויקרא יב ו), שנה שלו ולא שנה של מנין עולם וכו', ומפרש התם שכבן ושכבת למאי הלכתא אמר רב גידל לערכין²³, והטעם מפני שכתוב בהן ומעלה (ויקרא כו ז)²⁴, ובכל מגיני המדבר כך כתוב בהן ג"כ ומעלה (במדבר א ג), ומנין המדבר כמנין הערכין בכל דבר, כמו שאמר בבבא בתרא²⁵ גמר ומעלה

ומעלה מערכין, א"כ כל הנולדים מתשרי ועד אייר השלימו רמב"ן שנה בינתיים²⁶ ונתברו בין שני המניינים עם רב. אבל יותר נכון שנאמר שכן אירע מעשה שהיו ישראל בשעת מנין ראשון תרג"ג אל"ף ותק"ן ומתו מהם הרבה בשבעה החדשים כנוהג שבעולם, ובני עשרים משלימים שנתם מתשרי ועד אייר, ואירע הדבר שהיו המשלימים כמנין המתים²⁷, אבל לפי דעתי אין השואת המניין האלה שאלה כלל, כי במנין הראשון נמנה שבט לוי עמהן כי עדיין לא נבחר ולא יצא מכלל העם, ובמנין שני נאמר לו אך את מטה לוי לא תפקוד ואת ראשם לא תשא (במדבר א מט)²⁸, והנה המשלימים שנתם שנעשו בין שני המניינים בני עשרים שנה היו קרוב לעשרים אלף, וזה דבר ברור כי ממה שהוצרך לומר במנין שני אך את מטה לוי לא תפקוד ואת ראשם לא תשא, ראייה שהיה נמנה עמהם עד הנה, ועתה נבחר השבט ההוא ונמנה לעצמו להיות לגיון למלך, והנה ישראל כשיצאו ממצרים היו כשש מאות אלף רגלי (לעיל יב לו) לא שש מאות²⁹, ומתו מהם עד המנין ההוא, ונתברו במשלימים שנותיהם ואולי הגברים³⁰ אינם בני עשרים, אבל כל הנקרא איש מבן שלש עשרה שנה ומעלה בכלל, כי הוא להוציא הנשים והקטנים בלבד, כאשר אמר לבד מטף (שם), וכן נראה לי כי שלש תרומות שרמו כאן האחת לקרבנות הצבור, איננה על ידי המנין האמור בחומש הפקודים כדברי הרב, כי שם נאמר אך את מטה לוי לא תפקוד, והשקלים של קרבנות לויים חייבים בהם לדברי הכל, וכדברי חכמים אף הכהנים, וכן הלכה כמו שמפורש במס' שקלים³¹, ועוד כי השקלים לקרבנות אינם מבן עשרים שנה ומעלה אלא משהביא שתי שערות חייב לשקול, וכן מפורש שם³², אבל צוה הכתוב שיביאו למלאכת המשכן תרומת חצי השקל לכל העובר על הפקודים מבן עשרים שנה ומעלה. ורמז העשיר לא ירבה והדל לא ימעיט ממחצית השקל לכפר על נפשותיהם (פסוק טו), שכל הצריך כפרה שהגיע לכלל חיוב המצות יביא מחצית השקל אחר לקרבנות.

¹⁶ מכאן לשון רש"י בפסוק טז. ¹⁷ והרא"ם תירץ שהרבה נסים היו שם, וכיון שכן איך יתמה על דור המדבר שכל עניניהם היו שלא כמנהג העולם. וכדברי דוד סוה"ך את דברי הרא"ם, שלפי זה אין מקום לקשיית רש"י מעיקרא, איך אפשר שבשני המניינים היו שרים, ושמא כך היה על פי השגחת ה', אלא ודאי שהולכים אחר הטבע, ודברי רש"י מיוסדים על במדבר רכא א ת, ע"ש. ¹⁸ והרא"ם תירץ: אדרבא משם מוכח כרש"י לפי שבגמרא דסוכה (כה א) אמרו, ויהי אנשים אשר היו טמאים לנפש אדם, מאן נינהו אותם אנשים, ומה זו שאלה בקהל גדול כמוהו לפי דברי הרמב"ן, אלא ודאי מוכח שלא מתו, ומקשה לפי זה מי היו, ומתוך או נשאי ארזנו של יוסף או שנטמאו בנדב ואכילה. ¹⁹ והרא"ם דחה דברי הרמב"ן ממה שאמר בראש השנה (יב א) חכמי ישראל מניין למבול כרבי אליעזר, ופירש רש"י מנין שני נח ובריאח עולם ושנות הדורות. והלכוש אורה הוכיח כדעת הרמב"ן ממה שאמר חז"ל (קידושין לח א) בענין מיתת משה מספר ימיו אמלא, בשבעה כאור גולד ובשעה כאור מת, ומשמע שהיו מלאים במספרם, ושם היה מת שעה אחת קודם לכן היו ימיו חסרים ולא מלאים. ²⁰ ח ב. ²¹ כגון כבשים בני שנה (רש"י). ²² שהמוכר שדה אחוזה אינו רשאי לגאול עד שחאה שתי שנים ביד הלוקח (שם). ²³ שאין הולכים בשנת חמש, ועשרים, וששים אחר מנין עולם (שם). ²⁴ ע"י רא"ם שהקשה ולא נמצא בגמרא שם לענין שהולכים אחר זמן הלידה, אלא לעיל שם מביא במשנה לענין שנת עשרים כלמטה, ודבר זה אינו תלוי אם הולכים אחר לידה או אחר שנות עולם. וב"דברי דוד" תירץ שכנה (מת א) ד"ה לערכין, כתב רש"י: לערכין, דהיינו דכתיב מבן ששים שנה ומעלה, פשיטא לן דשנת ששים כלמטה, דהא ומעלה כתב, אבל מבן חמש ולא כתיב חמש שנים ומעלה, אי לא שמעין הכא מעת לעת הוה אמינא שנת חמש כלמעה, להכי אשמעינן הכא דבעינן חמש שנים מלאות בכלל הערך הראשון שהוא מועט, ע"ל. הרי שלענין שלפינו צריכים מעת לעת מיום הלידה, ורש"י מביא לענין אם יהיה שנת חמש כלמטה שנלמד מתיבת ומעלה, אלא ע"כ טעם אחר הוא, שלמדים מן "ומעלה" ששנת חמש כלמטה וכשם

שלמדים מן "ומעלה" ששנת חמש כלמטה וצריך חמש שנים גמורות, כן גם לענין שנצטרך מעת לעת מיום הלידה ולא נלך אחר שנות העולם; וזה גם כדברי הרמב"ן שכתב כאן, והטעם מפני שכתוב בהם "ומעלה". ²⁵ קכא ב. ²⁶ לעשרים שנה (כסף מווקק). ²⁷ בעיני הוא אחת מן הנמנעים אם לא על ידי הגס (לבוש האורה). ²⁸ ומשפירש לו במנין שני שלא למנותם, מכלל שמנאן במנין הראשון (טור). והרא"ם כתב כי הרמב"ן לשיטתו, שהכוריים לא נפסלו עד אחר הקמת המשכן, ורש"י סובר כרבי (ובחיים קטו ב) שנפסלו מיד אחר מעשה העגל, וס"ל שהכתוב: וגם הכהנים הנגשים אל ה' מדבר בנדב ואכילה, ולפי זה גם במנין הראשון לא היו הלויים בכלל, לפי שהמה לגיון של מלך, והכתוב: אך את מטה לוי לא תפקוד אותו צווי היה גם במנין הראשון. ועיין בדברי רבינו להלן (במדבר ג יד): הלויים לא נצטוו בבחירתם בהר סיני, רק במדבר סיני באהל מועד — וזה לשיטתו כאן. ²⁹ וגם כי מתו הרבה בנוהג שבעולם, ונתברו במשלימים שנותיהם שנמצאו עתה תרג"ג אלף ותק"ן (טור). ³⁰ כשש מאות אלף רגלי הגברים לבד מטף (לעיל יב לו). ³¹ פ"א מ"ד. ³² מ"ג: את מי ממשכנין, לויים וישראלים וכו' אבל לא נשים ועבדים וקטנים, ע"כ. ומפרש הרמב"ן (וכן הרמב"ם בפירוש המשניות) שקטן זה כמו בכל הש"ס, היינו עד שיביא שתי שערות, ועיין במפרשי המשניות והירושלמי שפרשו קטן זה אפילו הביא שתי שערות והוא פתוח מבן עשרים. ועיין ברא"ם שחמה כי משמע מדברי הרמב"ן שישראל במדבר נתחייבו במחצית השקל לקרבנות ציבור, וזה אינו, כי בפירוש נאמר בגמרא (חגיגה ו ב) דמעשה של עולת חמיר נאמרו בסניי אבל היא עצמה לא קרבה, ואף לר"ע דוקא שבטו של לוי הקריבו שלא עבדו עבודה זרה, ולפי זה רק הלויים היו ראויים לתת מחצית השקל. אלא ודאי כך כוונת רש"י: והשנית אף היא על ידי מנין, פירוש במדבר לא נתחייבו במחצית השקל, אבל מאחר שמנאם והוצרכו לתת מחצית השקל מחמת המנין, לקחו מזה קרבנות הציבור, אבל לא שנתחייבו במחצית השקל, רק עיקר הנהיגה היה בשביל המנין ולא נתנו רק בני עשרים שהיו בכלל המנין.

יִזְהוּ יִתְּנוּ כָּל-הָעֵבֶר עַל-הַפְּקָדִים מַחְצִית הַשֶּׁקֶל בַּשֶּׁקֶל הַקֹּדֶשׁ עֶשְׂרִים
יִגְרָה הַשֶּׁקֶל מַחְצִית הַשֶּׁקֶל תְּרוּמָה לַיהוָה: כָּל הָעֵבֶר עַל-הַפְּקָדִים מִבֶּן

יג. יין יתנו, כל דעבר
על מנגינא, פלגות סלעא
בסלעי קודשא, עשרין
מעין סלעא, פלגות
סלעא, אפרשותא קדם יי. כל, דעבר על מנגינא, מבר

רס"ג (יג) כל העובר, כל מי שעבר עליו המנין.

רש"ם (יג) עשרים גרה, מין מטבע הוא.

רמב"ן (יג) מחצית השקל בשקל הקדש, קבע לו משה רבינו מטבע כסף בישראל כי מלך גדול היה³³ וקרא למטבע ההוא שקל בעבור שכל המטבע במשקל שלם אין בו פחת ולא כסף סיגים, ובעבור שמשקלי הערכין ופדיון הבכור במטבע ההוא שהם קדש, וכן כל שקלי המשכן וכן כל כסף קצוב האמור בתורה יקרא לו הכתוב שקל הקדש³⁴. וכן הטעם אצלי כמה שרבותינו קורין לשון התורה לשון הקדש³⁵ שהוא מפני שדברי התורה והנבואות וכל דברי קדושה³⁶ כלם בלשון ההוא נאמרו, והנה הוא הלשון שהקב"ה יתעלה שמו מדבר בו עם נביאיו ועם עדתו, אנכי ולא יהיה לך ושאר דברות התורה והנבואה, ובו נקרא בשמותיו הקדושים³⁷, אל אלהים צבאות ושדי וי"ד ה"א והשם הגדול המיוחד, ובו ברא עולמו³⁸ וקרא שמות שמים ארץ וכל אשר בס, ובמלאכיו וכל צבאיו לכלם בשם יקרא³⁹ מיכאל וגבריאל בלשון ההוא, ובו קרא שמות לקדושים אשר בארץ⁴⁰, אברהם⁴¹ יצחק⁴² ויעקב⁴³ ושלמה⁴⁴ וזולתם. והרב אמר במורה הנבוכים⁴⁵ אל תחשוב שנקרא לשוננו לשון הקדש לגאונותינו או לטענותינו, אבל הוא בדין כי זאת הלשון קדושה לא ימצאו בו שמות לאבר הבעילה בזכר או בנקבה, ולא לטפה ולשתן ולצואה רק בכנוי. ואל יטעה אותך שגל (תהלים מה י), כי הוא שם אשה המזומנת למשכב, ואמר ישגלנה (דברים כח ל) על פי מה שנכתב עליו ופירושו יקח אשה לפלגש. והנה אין צורך לטעם הזה, כי הדבר ברור שהלשון קדש קדשים הוא כמו שפירשתי, והטעם שהזכיר על דעתי איננו אמת כי מה שיכנו ישגלנה ישכבנה, יורה כי משגל שם עצם לבעילה, וכן יכנו לאכול את חוריהם (מ"ב יח כז), כי הוא שם מגונה, ואם מפני טעמו של הרב היו קורים לו לשון נקיה, כענין ששנינו⁴⁶ עד שיקיף זקן התחתון ולא העליון אלא שדברו חכמים בלשון נקיה, ואמרו⁴⁷ כי אם הלחם אשר הוא אכל (בראשית לט ו), לשון נקי, וכן במקומות רבים. ופ"י הכתוב כי השקל עשרים גרה של כסף, ותרגם אנקלוס מעין⁴⁸, כי הגרה אצלו שם למטבע הנקרא בארמית מעה, וכן תרגם יונתן בן עוזיאל לאגורת כסף (ש"א ב לו), למעה דכסף, וכן אמר⁴⁹ בשקל הקדש סילעא, כי כן שם המטבע בארמית ושיעורו ידוע נמי בתלמוד⁵⁰. וכתב רש"י⁵¹ שהשקל משקלו ארבעה זאבים שהוא חצי אוקיה למשקל הישר של קלוגיא. מצא הרב מפורש בגמרא⁵² שהסלע ארבעה

33 כענין שכתוב ויהי בישורן מלך - דברים לג ה (רבינו בחי"י). 34 מפני שכל המצוות הם עיקר הקדושה, ויש בקצת המצוות צורך למטבע ההוא (שם). 35 סוטה לה א. 36 כתובים. 37 ראה רמב"ם הל' יסודי התורה פ"ו ה"א. 38 בראשית רבה יח ו. 39 ע"פ ישעיה מ כו. 40 ע"פ תהלים טז ג. 41 בראשית י"ז ה. 42 שם יט. 43 שם כה כו. 44 דה"א כב ט. 45 ג ח. 46 סנהדרין סח ב. 47 ב"ר פו ז. 48 גרה = מעין. 49 אנקלוס. 50 [בבב"ר נ א]. 51 לעיל כא לב. 52 ב"מ לר ב.

(יג) זה יתנו, הראהו כמין מטבע של אש ומשקלה מחצית (רש"י) השקל ואומר לו: כזה יתנו⁴. העבר על הפקדים, כדרך המונין מעבירין את הנמנין זה אחר זה, וכן לשון: כל אשר יעבר תחת השבט (ויקרא כו לב), וכן: תעבורנה הצאן על ידי מונה (יירמיה לג יא). מחצית השקל בשקל הקדש, במשקל השקל שקצבתי לך לשקול בו שקלי הקדש⁵, כגון שקלים האמורין בפרשת ערכין ושדה אחוזה⁶. עשרים גרה השקל, עכשיו פירש לך כמה הוא. גרה, לשון: מעה, וכן בשמואל: יבוא להשתחות לו לאגורת כסף וככר לחם (ש"א ב לו). עשרים גרה השקל, השקל השלם, שהשקל ארבעה זאבים והזון מתחילתו חמש מעות, אלא באו והוסיפו עליו שתות והעלוהו לשש מעה כסף⁷, ומחצית השקל הזה שאמרתי לך יתנו תרומה לה.⁸ (יד) מבן עשרים שנה ומעלה, למדך כאן שאין פחות מבן עשרים יוצא לצבא, ונמנה בכלל אנשים.

4 תנחומא ט. 5 פ"י ששוקלים כנגדו דבר הקדש ולא שהמשקל עצמו היה קודש (דב"ק טוב). 6 ויקרא כו ג-ט, טז-יט. 7 בבב"ר נ א.

(יג) זה, השיעור²⁹, כמו זה אשר תעשה אותה (ברא' ו טז). ראב"ע וטעם כל העבר, שעברו משנתם עשרים, והם כמו שלשה שבועות שנים³⁰. אז הוא האדם תמים דעת, גם גופו לא יגבה עוד בקומה. ואלה הגרות גרגרות חרוכ הם³¹. (יד) כל הפקדים, הפועלים³².

29 בקצרה. 30 שלש פעמים שבע שנים, ראה בראשית ח ה ולד כח. 31 משקלן כמשקל גרגירי חרוכ, כלומר גרה נגור מגריר. 32 לא כמובן פועלים המקובל ביותר (להלן לט כא), אלא כמובן פועלים, כמו פוקדים ומפקדים, על דרך: פקודי החיל שרי האלפים ושרי המאות (במדבר לא יד), כמו פקודי החיל. שרי המאות פקודי החיל (מ"ב יא טו). כ"י פריס: הפועלים.

(יג) זה יתנו, זה השיעור, וכן זה אשר תעשה אותה (בראשית ו טז). ראב"ע הקצר

(יג) כל העובר על הפקודים, בזמן שהעובר יוצא דרך הפתח הוא נוסף על הפקודים שבחוץ⁶. מחצית השקל. כפרה למה שחטאו בחצי היום⁷.

(יד) מבן עשרים שנה ומעלה, אבל פחותים מעשרים אינם נענשים בדיני שמים⁸ ואינן צריכין להביא כפרה. וסכום כולם עולה לרבוא ככר כסף⁹, כיצד, רוב בני אדם אינם חיים אלא שבעים שנה, צא מהם עשרים לפטור, כדכתיב: מבן עשרים שנה ומעלה יתן. ישארו להן חמשים שנה שכל אחד ואחד מישראל נותן בהם מנה של חול למחצית השקל של קדש ככל שנה ושנה¹⁰, הרי ששים איש נותנין בחייהם¹¹ ששים מנה שהם ככר, והם היו ששים רבוא, הרי כולם נותנין רבוא ככר, ולפיכך אמר המן הרשע: ועשרת

6 בב"ר שור. 7 רבותינו בעלי התוספות. 8 א [שבת פט ב]. 9 שהוא ששים מנה של קדש שהם ק"כ מנה של חול. 10 [כי מחצית השקל כל שנה במשך חמשים שנה עולה עשרים וחמישה שקלים שהוא מנה שלם, ראה רש"י להלן לח כו-כז]. 11 [בב"ר ימי חיייהם].

עֲשִׂיָּם שָׁנָה וּמַעֲלָה יִתֵּן תְּרוּמַת יְהוָה: הָעֲשִׂיר לֹא־יִרְבֶּה וְהַדֵּל לֹא יִמְעִיט
אֶפְרָשׁוּתָא קָדָם יי: טו.
דַּעֲתִיר לֹא יִסְגִּי, וְדִמְסָפִין
לֹא יִזְעַר, מִפְּלָגוֹת סְלָעָא,
לְמַתָּן יֵת אֶפְרָשׁוּתָא קָדָם יי, לְכַפֵּרָא עַל נַפְשִׁתְכֹן: טז. וְתַסְבִּי יֵת

טו עֲשִׂיָּם שָׁנָה וּמַעֲלָה יִתֵּן תְּרוּמַת יְהוָה: הָעֲשִׂיר לֹא־יִרְבֶּה וְהַדֵּל לֹא יִמְעִיט
טז מִמַּחְצִית הַשֶּׁקֶל לְתֵת אֶת־תְּרוּמַת יְהוָה לְכַפֵּר עַל־נַפְשֹׁתֵיכֶם: וְלִקְחֹתָ אֶת־

(טו) לכפר על נפשתיכם, שלא תנגפו על ידי המנין. ד"א רש"י
לכפר על נפשתיכם לפי שרמזו להם כאן ג' תרומות,⁵ שנכתב
כאן תרומת ה' שלש פעמים⁶: אחת תרומת אדנים שמנאן
כשהתחילו בנדרת המשכן ונתנו כל אחד ואחד מחצית השקל,
ועלה למאת ככר, שנאמר: וכסף פקודי העדה מאת ככר
(להלן לח כה), ומהן נעשו האדנים, שנאמר: ויהי מאת
ככר הכסף וגו' (שם פסוק כז). והשנית אף היא על ידי
מנין שמנאן משהוקם המשכן, הוא המנין האמור בתחילת
א וירושלמי שקלים פ"א ה"א, מגילה כט ב].⁵ פסוקים יג, יד, טו.

(טו) העשיר, הזכיר טעם לא ירבה ולא ימעט, כי כפר נפש ראב"ע
הוא.³³

³³ ביחס לנפש כולם שווים.

רס"ג (טו) לתת, לכן תנו תרומה לה'. לכפר על נפשתיכם, ופרו'
נפשותיכם.

1 בכל מקום מתרגם כפרה "ג'פראן" שענינו סליחה כפרה ומחילה. ובענין זה תרגם
"וכפרר" שענינו כופר ופדיון נפש.

חזקוני אלפים ככר כסף אשקול (אסתר ג ט), אמר כדאי שקלי לבטל
שקליהם ואני אתן כנגד ששים רבוא שבהם לעשות מהם רצוני.
(טו) העשיר לא ירבה, שאם ירבה העשיר והדל ימעט לא יהיה
החשבון נודע ע"י השקלים, ועוד לא יהיו שוין בכפרה¹². לכפר
על נפשותיכם. כפרה על שתהיו מנויין, ותמצא הכפרה קודמת
למנין.

12 בכור שור.

[ברכני⁶³ השם עד כה שזכיתי ובאתי לעכה⁶⁴ ומצאתי שם רמב"ן
ביר זקני הארץ מטבע כסף מפותח פתוחי חותם, מצידו האחד
כעין מקל שקד ומצדו השני כעין צלוחית, ובשני הצדדים
סביב כתב מפותח באר היטב. והראו הכתב לכותיים וקראוהו
מיד, כי הוא כתב עברי אשר נשאר לכותיים כמו שמוזכר
בסנהדרין⁶⁵, וקראו מן הצד האחד שקל השקלים, ומן הצד השני
ירושלים הקדושה. ואומרים כי הצורות מקלו של אהרן שקדיה
ופרתיה⁶⁶, והצורה השני צנצנת המן⁶⁷ ושקלנו אותה בשלחנות
ומשקלה עשרה כסף איסטריניש, והם חצי האוקיא שהזכירה
רבינו שלמה⁶⁸. וכן ראיתי מן המטבע ההוא בצורות ההן
ובכתיבה ההיא חצי משקלה, והוא חצי השקל שהיו שוקלים
לקרבנות. והנה נסתייעו דברי רבינו שלמה⁶⁹ סיוע גדול, כי
כפי דברי רבנו הגדול⁷⁰ והגאונים הפרוטה חצי חכ"ה והדינר
צ"ו חכ"ה, והם אמרו שהם צ"ו שעורות⁷¹, והרי הוא הדינר
שקורין בעכו ביזאנד שארדינט⁷² שכך הוא שיעורו בכיוון,
והוא הוא הששדינג שהזכירו הגאונים⁷³ שהלעזות בלעגי
שפתם אומרים כן, וכך קורין לבזאנד⁷⁴ דינר צורי, וכך כותבין
בכתובות שלהן דינרי צורי, כי בצור הקרובה לעכו היו מטביעין
אותן. ומשקל הדינר הזה שלוש איסטריניש, נמצא הסלע⁷⁵
י"ב איסטריניש לפי דבריהם, ואינן אלא עשרה כדברי רש"י.
ולמדנו שהגוים הללו הוסיפו עליהן שתות, אולי החתיכות
הקטנות הנשקלות בבזאנד הם תוספת, וגופו בעצמו עשרים
גרעיני חרוב].

(טו) וטעם העשיר לא ירבה והדל לא ימעט, שיביאו השקלים

שהוסיף הרמב"ן על פירושו לתורה אחר שהגיע לארץ ישראל, ראה: הרב ק' כהנא,
הוספות הרמב"ן לפירושו לתורה, המעין כרך ט גליון א עמ' 25 ואילך. מכיון שדבריו
בהוספה זו מתייחסים למשיכ בפירושו לפסוק שלפניו על דברי רש"י הכנסנו קטע
זה כאן]. 63 עכו. 64 כא ב. 65 במדבר יז כג. 66 לעיל טו
כג. 67 עכו. 68 הגיל בהע' 51. 69 שהשקל משקלו ארבעה זוזים שהם חצי
אוקיא. 70 הריף הגיל בהע' 56. 71 כלומר, והמפרשים ביארו שהציו
חכ"ה הם שעורות. 72 הם שמות של שתי המדינות ששלטו בארץ ישראל,
והיו שמותיהם נקראים על הדינר הזה המוכר בשלשן רבנו. 73 ולעיל הע'
55-56. 74 הוא הביזאנדי שארדינט לעיל. כלומר אח הביזאנדי שארדינט
קורין גם כן דינר צורי. 75 שהוא ארבעה דינרים.

רמב"ן דינרין וקבל במשקל⁵³ הדינרין שהוא כמשקל הזהובים, וכן
כתב בפירושו בגמרא בבבא קמא⁵⁴ "הדינר משקלו זהוב, וכך
קורין בקוסטנטנינה הזהוב דינר". וכל זה אמת הוא אבל שיעור
הרב כזהובים הנמצאים בדורו וגם בדורנו, והם כמשקל חצי
האוקיא שהזכיר, ואיננו כן כי מלכי הגוים פחתו הזהובים,
וכבר מצינו בדברי בעל הלכות גדולות⁵⁵ והגאונים הראשונים
כי הדינר הנזכר ככל מקום בתלמוד הוא דינר ששדנג [וכן כתוב
במסכת קדושין בהלכות רבינו⁵⁶ ואמר שהוא דינר זהב של
ערביים⁵⁷]. ולפי השיעורין הנמצאים בדבריהם הדינרין שבתלמוד
גדולים מן הזהובים הנמצאים היוצאים בזמננו קרוב לשליש
והשקל שלשה רביעי אוקיא⁵⁸ למשקל של הארץ הזאת, והוא
האוקיא שהזכירה הרב ז"ל. ודע כי שקלי התורה הם הסלעים
האלו שכל סלע מהן ארבעה דינרין, אבל שקל המוזכר בדברי
חכמים כגון ששנינו⁵⁹ שקל הלוייתני עליו וסלע היה שוה סלע
הלוייתני עליו ושקל היה שוה, הוא ב' דינרין חצי הסלע. וטעם
זה מפני שהעם קורין שקלים לחצי הסלעים שהיו שוקלים
בכל שנה, וכן הונהג בלשון חכמים כמשנה, ועל כן אומר אדם
לחברו שקל הלוייתני, כלומר המשקל שישראל שוקלים. ויתכן
שעשו בזמן בית שני מטבע כסף של ב' דינרים כדי שיהא מצוי
לתת לגזבר ההקדש ולא יצטרכו לקלובין⁶⁰, וקראו לזה המטבע
שקל והיו קורין לשקל של משה שהוא שקל של תורה סלע
כתרגומו. ויש אומרים כי הטעם⁶¹ ממה שאמר⁶² מנה של קדש
כפול היה וכן כל המטבעות. ואינו נכון, כי שקלי עבד ואונס
ומפתה אינם של קדש.

53 כלומר, כשמצא רש"י בתלמוד שהסלע שהוא השקל ארבעה דינרים הוציא
מזה שהשקל של זהב גם כן משקלו ארבעה דינרים של זהב, ונראה שהיה סובר
שמשקל דינר של כסף כמשקל דינר של זהב ולפיכך נקראו שניהם בשם דינר
(רא"ם לעיל כא לב). 54 לו ב ד"ה כסף צורי. 55 הלי קידושין (ד"ר
פא ב). 56 רי"ף קידושין (דפוס ווילנא ו א). 57 ע"פ כ"י בס"ש:
והוא יתר על דינר ערבי שתות. 58 ולא כרש"י שכתב שהשקל משקלו
ארבעה זוזים שהוא חצי אוקיא, וראה בסמוך משיכ רבנו על דברי רש"י כשהגיע
לעכו. 59 שבעות מג א. 60 דבר קל ומועט שמכריעין ומוסיפין על
מתצית השקל. 61 שהיו קורין לשקל של משה סלע. 62 בכורות ה
א. 63] קטע זה נמצא ברוב כת"י ודפוסים ראשונים בסוף החיבור כתוספת

כֶּסֶף הַכִּפּוּרִים מֵאֵת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְנָתַתְּ אֹתוֹ עַל-עֲבֹדַת אֹהֶל מוֹעֵד וְהָיָה
לְבְנֵי יִשְׂרָאֵל לְזָכְרוֹן לְפָנַי יְהוָה לְכַפֵּר עַל-נַפְשֹׁתֵיכֶם:

כֶּסֶף כִּפּוּרִים, מִן בְּנֵי
יִשְׂרָאֵל, וְנָתַתְּ אֹתוֹ, עַל
פְּעוּלָתָם מִשְׁכַּן זִמְנָא, וְהָיָה
לְבְנֵי יִשְׂרָאֵל לְזָכְרוֹן
לְפָנַי, לְכַפֵּר עַל נַפְשֹׁתָם:

רס"ג. (טז) לכפר על נפשתיכם, ופריון בעד נפשתיכם.

רשב"ם. (טז) כסף הכיפורים, כסף כופר נפש. על עבודת אהל מועד,
כדכתיב מאת אדנים למאת הככר ככר לאדן (להלן לח כז).

מנחת כהן

רמב"ן בהשויה הנזכרת. והנראה מן הכתוב הזה שאם הביא הדל
בשקלו פחות ממחצית השקל שהוא עובר בלאו הזה, שהכתוב
הזה מניעה, שאם נאמר בהעשיר לא ירבה שיהיה שלילות,
לומר שבכך די לו, לא נוכל לפרש כן בוהדל לא ימעט, ואם
כן שתייה מניעות, אם שקל העשיר היחידי יותר ושקל הדל
פחות עבר בלאו. ושמה מה שהיו תורמין בקופות⁷⁶ על האבוד⁷⁷
ועל העתיד לגבות, יתקן להם זה כי הדל הממעט במותר עתיד
לגבות הוא, ומן העשיר המרבה לא יתרמו הגבאין ביתרון,
ולא יהיו מזכין במותרות⁷⁸. וראיתי לבעל הלכות ולכל המונים
המצות שלא הזכירו הלאו הזה.

76 כתובות קח א. 77 אף על מי ששלח שקלו ואכר נרש"י כתובות
שם. 78 מלשון הרמב"ן זה "על כרחו צ"ל דס"ל דעיקר הלאו אינו אלא שלא
יהא להם בקרבנות ציבור חלק יותר קטן או חלק יותר גדול משאר כל ישראל, אלא
יהיה לכולם חלק שווה. וממילא לפי זה על כרחך צריך לומר דאין בזה לאו על
הדל והעשיר, דהם לאו כלום קעברי, אלא דהדל הממעט לא קיים העשה דמחצית
השקל ולא יצא ידי חובתו, אבל מכל מקום לא חטא כלום כמה שנתן פחות, דהא
ביד הגבאים לתרום הקופה באופן שלא יהיה לו חלק מועט בקרבן ציבור משאר
ישראל, ובהם הדבר תלוי ולא בנותני השקלים וכל שכן העשיר המרבה, שהרי אין בידו
להגדיל חלק בקרבנות ציבור, ורק ביד הבי"ד והגבאין תליא מילתא, וע"כ אין לנו אלא
לומר דהך קרא (לפי הרמב"ן) אינו אלא אזהרה לבי"ד שיתרמו את הלשכה באופן שלא
ירבה חלקו של העשיר המרבה, ולא ימעט של הדל הממעט בקרבנות ציבור" (בספר
המצוות לרס"ג ו"ל, עשה כ, עמ' קג, א-ב, לר' ירוחם פישל פורא).

חזקוני (טז) את כסף הכפורים, לפי שנאמר עליו למעלה: לכפר
על נפשתיכם (לעיל פסוק טו), קורא אותו כסף הכפורים,
ונסמכת¹³ פרשת כי תשא כאן לפי שכתוב למעלה: אחת
בשנה יכפר עליו (שם פסוק י), וכסף הכפורים כמו כן פעם
אחת בשנה, ואחר כך הזכיר הכיור וכנו¹⁴ ושמן המשחה
וקטרת הסמים¹⁵ והכלים המשוחים בשמן¹⁶, והאומן הגדול הוא
בצלאל ואהליאב¹⁷, ושבת שלא יעשו בה מלאכה אפילו מלאכת
הקב"ה¹⁸, ותפלת משה קודם רדתו מן ההר¹⁹, והוצרך להזכיר
מעשה העגל תחילה²⁰ לדעת על מה נתפלל, גם הזכיר רדתו
ושריפת העגל²¹ ושובו להתפלל עוד פעם שנית בעדם²², וכעסו
של משה²³ שהוציא אהלו ממחנה ישראל²⁴, וכבודו של משה
שראה הכבוד הגדול²⁵ ומה שצוהו הקב"ה לירד לפסול לוחות
שניות ולכתוב הדברות פעם שניה²⁶, והזכיר התנאים שכתר
ברית עם ישראל²⁷, הם הכתובים בפרשת משפטים, וקרון
פניו ברדתו מן ההר ולוחות הברית בידו²⁸. לבני ישראל
לזכרון, שהרי הוא נתון על עבודת אהל מועד, וכל זמן שאזכור
המשכן אזכור אותם. לכפר על נפשתיכם, יש מפרשים²⁹ כל
זמן שהמלאכה הנעשית מכסף זה היתה קיימת אין צורך לתת
13 ולכל הענין השווה ראב"ע האריך והקצר בתחילת הפרשה. 14 פסוקים
ז-כא. 15 פסוקים כב-לח. 16 פסוקים כז-כח. 17 להלן לא
ב. 18 שם יכ"ז. 19 להלן לב יא-יד. 20 שם א-י. 21 שם
טו-ל. 22 שם לז ד-י. 23 שם לב יט. 24 ראה ראב"ע האריך העי'
16. 25 להלן לג ז-כג. 26 שם לא א. 27 שם י-כז. 28 להלן
לז כט. 29 עי' תורה שלמה פד.

חומש הפקודים: באחד לחדש השני בשנה השנית (במדבר רש"י
א א), ונתנו כל אחד מחצית השקל, והן לקנות מהן קרבנות
צבור של כל שנה ושנה, והושוו בהם עניים ועשירים, ועל
אותה תרומה נאמר: לכפר על נפשתיכם, שהקרבנות לכפרה
הם באים. והשלישית היא תרומת המשכן כמו שנאמר: כל
מרים תרומת כסף ונחשת (להלן לה כד), ולא היתה יד כלם
שוה בה, אלא איש איש מה שנדברו לכו.

(טז) ונתת אתו על עבדת אהל מועד, למדת שנצטוו למנותם
בתחילת נדבת המשכן אחר מעשה העגל, מפני שנכנס בהם
מגפה, כמו שנאמר: ויגוף ה' את העם (להלן לב לה). משל
לצאן החביבה על בעליה שנפל בה דבר, ומשפסק אמר לו
לדועה: בבקשה ממך מנה את צאני ודע כמה נותרו בהם¹⁰,
להודיע שהיא חביבה עליו. ואי אפשר לומר שהמנין הזה
הוא האמור בחומש הפקודים, שהרי נאמר בו: באחד לחדש
השני (במדבר א א), והמשכן הוקם באחד לחדש הראשון,
שנאמר: ביום החדש הראשון באחד לחדש תקים וגו' (להלן
מ ב), ומהמנין הזה נעשו האדנים משקלים שלו, שנאמר:

10 תנחומא ט.

(טז) ולקחת, זה מפורש בפרשת אלה פקודי¹⁴, כי המשכן ראב"ע
איננו עומד רק על כסף הכפורים וזכרון לבני ישראל.

34 להלן לח כה-כח.

(טז) ונתת אתו על עבדת אהל מועד, כי הנה מפורש הוא
בפרשת אלה פקודי¹⁹, כי כל האדנים גם הווין היו מכסף
הכפורים. ויאמר הגאון, אם כן מה פירוש זהב וכסף עם כל
איש אשר ידבנו לכו (לעיל כה ג), והשיב כי עשו ממנו
חצוצרות ומזמרות ואגרסלין, כאשר מצאנו אלה הכלים בספר
עזרא²⁰, ואם אינם מפורשים²¹ חוץ מחצוצרות. ולפי דעתי
בעבור היות החמשה עשר דברים תרומת נדבה, לא הפריש
הכתוב את הכסף²², כאשר הראיתך בפסוק אשר ילד לו
(בראשית לה כו)²³. וטעם לזכרון, על האדנים²⁴. וקדמונינו
ז"ל העתיקו²⁵, כי מצוה על כל ישראל לתת מחצית השקל
בכל שנה קודם ניסן לכפר כל איש על נפשו, ואם לא
יתנו יהיה בהם נגף. ואחר שיתנו אינם חוששים אם ספרם
מלכם, שיתנו שנית. והנה מצאנו עד נאמן על דברי הקבלה,
מדוע לא דרשת על הלויים להביא מיהודה ומירושלים את
משאת משה עבד ה'. [והקהל לישראל לאהל העדות (דה"ב
כד ו), ועוד חיזוק לדבר שאמר משאת משה עבד האלהים]
על ישראל במדבר (שם ט). וצורך הכסף לתמידין ולמוספין.

19 להלן לח כז-כח. 20 בעזרא נזכרו רק אגרסלים (עזרא א ט), ובמ"ב
נזכרו מזמרות וחצוצרות (מ"ב יב יא). 21 בתורה (במדבר י ב) נאמר רק
על עשיית שתי חצוצרות. 22 לא הוציאו מן הכלל הכסף, אף שלא היה
בנדבה. 23 אלה בני יעקב אשר ילד לו בסוף ארם — ראב"ע: עשתי עשר
נולדו לו שם, כי בנימין נולד בארץ כנען. והכתוב כתב על הרוב. 24 שנעשו
מכסף הכפורים. 25 שקלים פ"א מ"א. 26 והחוספה ע"פ כ"י בודפסט,
ראה מהד' פליישר עמ' 286 הע' 11.